

Cygnus

Innhold

Side

Red.: Forord	2
Bjarne G. Thune «De Materia Medica» av Pedanius Dioskorides Kan desse 2000 år gamle tekstane framleis ha noko fornuftig å fortelja oss?	3
Yngve Torud: Enoteca Svanen	21
Norsk Farmasihistorisk Selskap, Medlemsinfo: Referat fra generalforsamling tirsdag 13. mai 2014	25
ISHP i dataalderen	26
42. International Congress for History of Pharmacy 2015	26
Nye Farmasidager	27
Cygnus i full tekst på nett	28
Norsk Farmasihistorisk Selskap, statutter	28

Forord

Det er igjen høst, og tiden for noen av farmasiens fellesaktiviteter. Høstens store samling er Farmasidagene, som i løpet av de siste 20 år har fått et omfang som virkelig imponerer.

Norsk Farmasøytsk Selskap (NFS) var for noen tiår siden i ferd med å visne bort, da en gruppe handlekraftige kolleger fikk satt nytt liv i selskapet, og modernisert Farmasidagene. Dette skjedde jo innen det gamle apoteksystem, men tiden har vist at både apotekkjedene og den farmasøytske industri har fulgt opp tiltaket.

Årets Farmasidager er lagt opp etter et helt nytt system, omtalt i dette Cygnusnr. De frie foredrag blir borte, unntatt i seksjonen for farmasihistorie.

Det nye system innebærer sikkert en modernisering og en strammere regi av høstens møte, og den komité som har satt sammen programmet, har åpenbart gjort en solid jobb. Likevel sitter det en liten uro i meg.

Mange av de endringer som er skjedd i de siste 15-20 år, har bidratt til å anonymisere den enkelte farmasøyts innen systemet. Det første slaget var da årboken «Den farmasøytske etat» ble borte etter 1998. Siden er det gått mange år, og hvordan skal vi nå kalle oss en etat når vi ikke kan vite hvem den omfatter? Deretter kom det nye apoteksystem med et fatall store apotekkjelder som bestemte retningen. Apotekforeningen måtte gjøres om, og kjedene bruker foreningen som sitt samarbeidsorgan. De som uttaler seg i Apotekforeningens tidsskrift, er stort sett deres ledende funksjonærer, eller helsemessige koryfeer litt fjernt fra farmasien. Ikke for å kritisere de som uttaler seg, men fremmer dette mangfoldet i farmasien?

Inn i dette føyer seg nyordningen av Farmasidagene. Til nå har det vært et forum for den enkelte (enkle?) farmasøyts. Det nye system innebærer at et nedsatt programutvalg velger ut foredragsholdere og emner for foredrag. Rasjonelt, ja, men det ligger i det en fare for at all åpen kommunikasjon blir ensrettet, snill, flink og fremtidsrettet.

Hvor er farmasøyten i alt dette? Hvor er de mange forskjellige meninger, hvor er motsetningene, hvor er den høyt tempererte diskusjon?

Jeg håper at neste års styre i NFS og neste års programkomité kan tenke litt på det som her er nevnt, før neste års Farmasidager.

Jeg håper også at dette skriv ikke blir sett på som en forhenværende (forhistorisk?) apotekers jamring over forverringa.

Yngve Torud
Ansvarlig redaktør

«De Materia Medica» av Pedanius Dioskorides

*Kan desse 2000 år gamle tekstane framleis ha noko fornuftig
å fortelja oss?*

Bjarne Thune*

For kring to tusen år sidan reiste *Pedanius Dioskorides*, militærlege i keisar Neros hær, gjennom store deler av det romerske riket. På sin veg samla han prøver av og kunnskapar om lokal medisin og medisinske remediar. Kring år 65 e.Kr. publiserte han *De Materia Medica*, «Om medisinske substansar», i fem bind. Omsett til diverse språk, både klassiske og moderne, og seinare supplert med kommentarar av kunnige folk frå Europa, Midt-Austen og India, var hans monumentale verk primærkjelda til kunnskap om urter og andre medisinske substansar i den vestlege sivilisasjonen og store delar av verda elles i meir enn 1500 år.

Bakgrunn og innleiing

Om vi skal kalla det store verket til Dioskorides botanikk, farmasi, farmakognosi, farmakologi, eller kanskje berre ei svært innholdsrik urtebok, vert eit definisjonsspørsmål. Han skreiv verket sitt på gresk, men det vart raskt omsett til latin, arabisk og andre språk. *De Materia Medica* er hovudkjelda til det vi veit om kva for remediar som vart nytta av dei gamle grekarane, romarane og andre

antikke kulturar. Ja, vi veit at han òg besøkte Egypt. Undertittelen til *De Materia Medica* er *Om tillaging, eigenskapar og utprøving av droger*.

Eg har samanlikna den tyske omsetjinga frå 1902 med moderne urtebøker frå mange land, men har valt ut to av dei til denne artikkelen, *Jekka's Complete Herb Book*, av Jekka McVicar, London 2009, og *Desk Reference to Nature's Medicine*, frå The National Geographic Society, Washington 2008.

Kva kan han fortelja vårt moderne samfunn om ein liten handfull utvalde medisinplanter og bruken av dei? Kan vi finna kunnskapar og fakta frå 2000 år attende som vi framleis må ta på alvor?

I denne artikkelen skal vi sjå nærare på:
Kven var personen *Pedanius Dioskorides*?
Kva er «*De Materia Medica*»?
Kva er «*Der Wiener Dioskurides*»?
Kven var *Juliana Anicia*?

Det vert ei samanlikning med dei moderne urtebøkene. Så rundar eg av med ei oppsummering og min personlege konklusjon.

*Apotekareksamen i 1972. Provisor og informasjonsfarmasøyt ved Svaneapoteket i Bergen 1972 – 1977. Styrar ved Askøy filialapotek 1977–1982. Innehavar av Askøy apotek 1982–2002. Driftskonsesjonær ved Alliance Apotek Askøy 2002–2008. Adr.: Nubbebakken 14, 5022 Bergen.

Udatert tradisjonell biletfremstilling av *Pedanius Dioskorides*. (Frå Wikimedia commons.)

Pedanius Dioskorides

Dei fleste kjelder er samde om at *Dioskorides* levde mellom år 40 og 90 etter Kristus. Enkelte hevdar at han må vera fødd tidlegare, kring år 20. I allfall kan vi sjå på han som omtrent samtidig med Kristus. Han var fødd i Vesle-Asia i byen *Anazarbius* i dagens Tyrkia. Det moderne, tyrkiske namnet på byen er *Anavarza* som ligg heilt sør i landet, nær grensa til Syria.

Dioskorides reiste rundt i heile det gresk-romerske området, og samla inn alt han kom over av kunnskap om dåtidas aktuelle lege-middel. Dette kom med i hans svært omfattande verk «*De Materia Medica*».

De Materia Medica

I dette verket omtalar *Pedanius Dioskorides* meir enn 600 planter, 35 animalske og 90

mineralske produkt. Han vel å ikkje presentera materialet sitt alfabetisk, men ut frå egen-skapar. Seinare kopistar valde å rota til hans system, dei alfabetiserte innhaldet. Originalmanuskriptet var på gresk og utan illustrasjonar. Nokre få av plantene har det i ettertid vore vanskeleg å kunna identifisera heilt ein-tydig ut frå opplysningsane forfattaren har gitt, elles er det meste av plantematerialet velkjent, også i vår tid.

Bok I tek for seg krydder, oljar, salvar, tre og busker (sevje, harpiks, gummi og frukt). Han skildrar korleis ein kan utvinna feite oljar som olivenolje, sesamolje og mandelolje – og korleis ein kan framstilla den svært kostbare rosenoljen.

Bok II omtalar dyr og dyreprodukt, korn, ymse nytteplanter som bønner og erter, kål og lin, også såkalla «skarpe» urter, som ulike sortar løk, sennep, pepar, ingefær og kapers. Her finn vi omtale av spesielle medisinske produkt som «spansk fluge», bevergjel, ormefeitt og skorpionar, men òg meir daglegdagse råvarer som egg og mjølk.

Bok III har omtale av røter, ymse plantesaft-er, urter og frø. Nokre døme er rabarbra, søterot, madonnalilje og gul daglilje, lakris, aloe, tragant, rosmarin, ekte malurt, dill, persille, fennikel og koriander, misteltein og hamp (*cannabis*).

I **bok IV** tek han for seg urter og røter som ikkje er tekne med i dei tidlegare bøkene. Her finn vi dei giftige artene i sòtvier-familien, bulmeurt, piggeple, belladonnaurt og alrune. Han peikar på at desse fire stort sett har lik verknad på mennesket, dei er «avkjølende» og roande, ja, inntil det dødelege. Alrune kan brukast før kirurgiske inngrep, og i små dosar kan dei alle fire brukast ved øyre- og hovudverk og ved sterke giktsmerter.

Bok V skildrar vinar og diverse mineral. Vinar har ulik verknad ut frå alder, farge og druesort, opphavsstad og -land. Det er stor skilnad på vinar frå Lesbos og Chios, frå Italia og Albania. Han omtalar òg ferskvatn, frå elvar og innsjøar, og regnvatn. Sjøvatn er varmt og skarpt og därleg for magen, men lagt på som eit omslag på eit sår, «trekkjer det ut og løyser opp», og som eit lunka klyster er det svært effektivt.

Kven skreiv han for? Truleg mest for sin eigen del, for å ha kunnskapen samla, men òg for sine kollegaer og kanskje for alle som i det heile kunne lesa? På det tidspunkt galdt det truleg berre ein høgt utdanna elite.

At Dioskorides store verk på mange måtar er tidlaust, kjem nok av at det var resultatet av empiri gjennom generasjonar, basert på prøving og feiling, dyrkjøpte erfaringar og observasjonar tekne med i minnebanken og spreidde vidare til alle med behov og interesse for slik kunnskap. Det heldt stillinga som den mest framståande opplysningskjelda på

dette området i over 1500 år. Manuskriptet vert rekna som ein forløpar for dei seinare farmakopéane. Det vart snart kopiert, sjølv sagt for hand, og omsett til diverse andre tungemål, først latin og arabisk, og med tida utstyrt med meir eller mindre vellukka illustrasjoner.

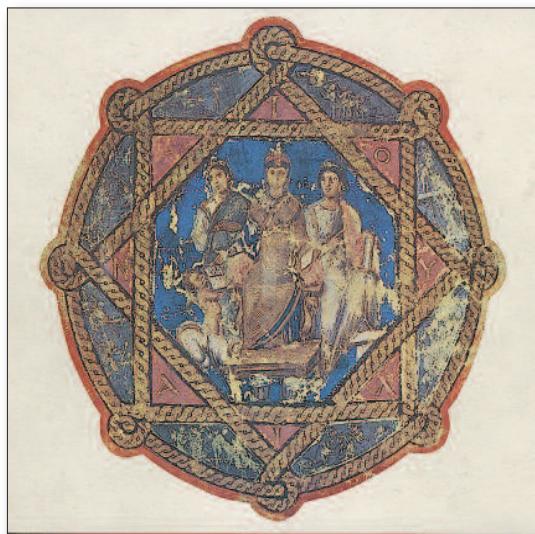
«Der Wiener Dioskurides»

Den eldste, fullstendige avskrifa som framleis eksisterer av *De Materia Medica* er det praktfullt utstyrde, bysantiske manuskriptet, frå kring år 512, som i dag vert kalla «*Der Wiener Dioskurides*». Det finn vi i Nasjonalbiblioteket i Wien.

I 1998 og -99 vart det utgitt ei to binds faksimileutgåve av dette verket. I vårt hushald er vi heldige eigarar av ei av desse faksimileutgåvene. Det eksisterer framleis ei handfull andre avskrifter kring i verda, men ingen av desse kan konkurrera i alder eller rikt utstyr.

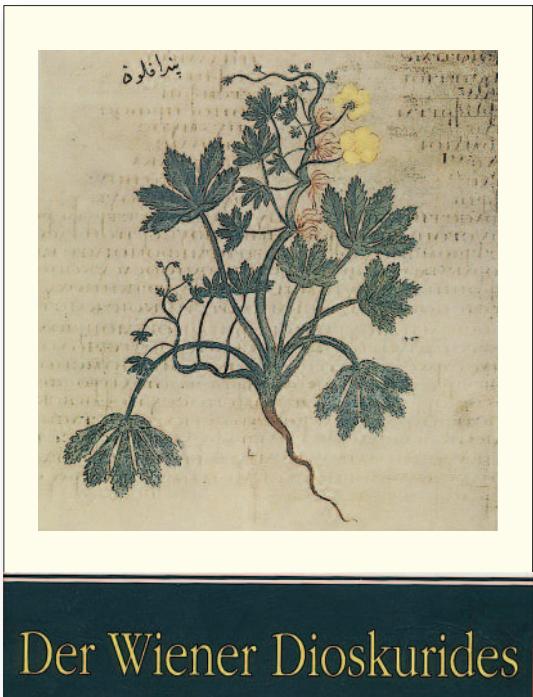

Malva vulgaris/sylvestris = apotekarkattost, frå *Der Wiener Dioskurides*. (Privat foto frå faksimileutgåva.)

Der Wiener Dioskurides

Framside av bind I av *Der Wiener Dioskurides* i faksimileutgåve frå 1998. (Privat foto.)

Der Wiener Dioskurides

Framside av bind II av *Der Wiener Dioskurides* i faksimileutgåve fra 1999. (Privat foto.)

Der Wiener Dioskurides vandra mellom hendene til mange eigarar og vart supplert med plantenamna på arabisk, tyrkisk (etter 1453) og hebraisk (frå tida då den jødiske livlegen til sultan *Süleiman den storslegne* var eigar). Manuskriptet kom til Wien i 1569. Det vart kjøpt frå den tyrkiske sultanens lege av keisar *Maximilian II* og hamna i det keisarlege bibliotek i 1592. I 1997 kom det med på UNESCOs verdsarvliste.

Juliana Anicia

Manuskriptet var laga som ei gavé frå kyrkje-lyden til den tyrkiske prinsessa *Juliana Anicia*, kring år 512, etter at ho hadde stått for reisinga av Polyeuktos-kyrkja i Konstantinopel. I manuskriptet som òg lyder namnet «*Codex Anicia Juliana*», er det ein dedikasjonstekst og eit bilet til hennar pris.

Teksten er skriven langs sidene av det åttekanta biletet og er knapt synleg utan ekstra hjelpemiddel.

Marmorbyste som i dag finst i samlingane til The New York Metropolitan Museum of Art og som etter tradisjonen skal vera ei framstilling av prinsesse Juliana Anicia. (Foto: Fabian Zubia.)

Hyllingsbilete frå *Der Wiener Dioskurides* med dedikasjonstekst til prinsesse Juliana Anicia. (Privat foto frå faksimileutgåva.)

Dedikasjonen til Juliana Anicia

Først i engelsk omsetjing av B. Kiilerich:
Hail, oh Princess.

*Honoratae extols and glorifies you
with all fine praises:*

*for Magnanimity allows you to be mentioned
over the entire world.*

*You belong to the family of the Anicii,
and you have built a temple of the Lord,
raised high and beautiful.*

I dansk omsetjing, også ved Kiilerich:
«Hill dig prinsesse.

*Beboerne i Honoratai ærer og priser dig
med den største ro*

*for din gavmildhed (megalopsychia)
gør dig berømt overalt på jorden.*

*Du tilhører Anicia familien, og har bygget
et stort og smukt tempel til Herren.»*

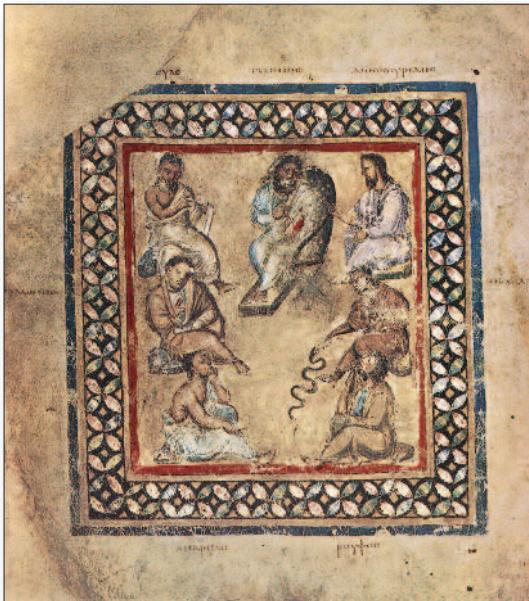
Reint kunsthistorisk er det dei seks første blada i *Der Wiener Dioskurides* som er dei mest

interessante. Der finn vi særlege biletframstillingar til ære for prinsessa. To spesielle blad viser grupper med «7 vise», det eine vigd til «legane», det andre til «farmasøytnane».

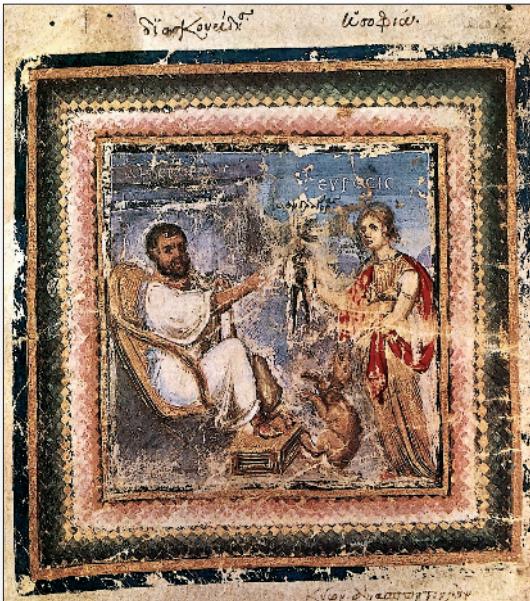
Detaljar frå dei sju «farmasøytnane» viser Galen (ca. år 120 – ca. år 200) i midten med Dioskorides til høgre for seg. Dei andre er òg identifiserte, men namna deira er vortne meir utvissa gjennom åra, kanskje med unntak av Nicander. Figuren med slangen under Galen framstiller han.

Han levde i det andre hundreåret etter Kristus og var ein stor kapasitet innan språk- og legemiddelvitskap. Hans avhandling om slangebit er truleg bakgrunnen for at han er avbilda med ein slange. Nicander er nemnd litt seinare i denne artikkelen i samband med «bonustekstar» i *Codex Anicia Julianus*.

Alrunen

Galen øvst i midten, saman dei andre «farmasøytnane». Til høgre for Galen sit Dioskorides. Nicander er avbilda med ein slange. (Privat foto frå faksimileutgåva.)

Dioskorides tek imot alrunen. Legg merke til liket av hunden som drog opp alrunen.
(Privat foto frå faksimileutgåva.)

To av dei første boksidene viser Dioskorides som tek mot alrunen, og vi ser liket av hunden som ikkje overlevde den risikable jobben med å dra opp rota. Etter segna gjev alrunen frå seg eit så fælsleg skrik om ein prøver dra han opp at både dyr og menneske rett og slett kan døy av det. Då er det betre å ofra ein hund som til vanleg lett kan erstattast.

Den neste biletframstillinga viser alrunen medan han vert skildra av *Dioskorides*.

Dioskorides skildrar alrunen.
(Privat foto frå faksimileutgåva.)

Frå *Dioskorides* sin omtale av alrune saksar vi, først i engelsk omsetjing, og så mi heilt private omsetjing til norsk:

....for those who cannot sleep, or are seriously injured, and whom they wish to anaesthetize to cut or cauterize....

....for dei som ikkje kan sova, eller er alvorleg skadde, og den som dei ynskjer å bedøva for å skjera eller sårbrenna....

....but when too much is taken it kills.

....men når ein tek for mykje, drep han (alrunen).

It is mixed with eye medicines, medications to ease pain and softening suppositories.

Han vert blanda med augnemedisin, smerte-lindrande medikament og mjukgerande stikkpiller.

Bonustekstar

I «*Der Wiener Dioskurides*», også kalla «*Codex Anicia Juliana*» er *De Materia Medica* supplert med fem andre tekstar, mellom dei *Theriaca* og *Alexipharmacata* av Nicander og *Ornithiaca* av Dionysus av Philadelphia, som skildrar kring 40 fuglar frå området.

Theriaca og *alexipharmacata* kan omsetjast med universalmiddel og motgifter, medan ornithiaca må kunna kallast medikament frå fugleverda.

Kuriøse substansar og medisinske råd

De Materia Medica inneheld sjølvsagt òg ein god del substansar vi i dag ikkje vil ta på alvor som medisinske. Døme er både **human og animalsk urin**, tilsvarande utval av **avføring**, også **galle**, **beinmeng** og **blod**, sjølv om iallfall dei to siste nok må reknast som viktige substansar også i vår tids medisin.

Fersk kuskit

minskar risikoen for sårinflammasjonar.

Ja, slik står det. Men les vi vidare, ser vi at: *Den skal lunkast i varm oske, pakkast inn i reint lauv og leggast på såret.* Då er det kanskje ikkje så heilt bort i natta likevel? Vi veit at varme omslag aukar blodstraumen i området som vert oppvarma, og når ein brukar rein emballasje unngår ein å ureina såret. *Lagt på på same måten, som varmt omslag, kan isjias lindrast*, står det etterpå.

Så til eit par sitat vi nok kan gjera våre tankar kring:

Om ei kvinne inhalerer røyken frå brennande avføring frå fe av hankjønn, vil ei nedfallen livmor dra seg oppatt. Denne røyken driv òg bort mygg og knott. I våre dagar har vi kanskje mest tru på det siste.

Geiteperlar, særleg frå fjellgeit, tekne inn i godt krydra drikke, set i gong menstruasjonen og er abortframkallande.

Dueskit, blanda med eddik, modnar og sprengjer svullar.

Muselort, gjeven som stikkpiller til born, får tarmane til å tömmast.

Om ein nippa til urinen frå ein høgmoralsk, ung mann, gjer det godt mot asthma. Kokt i eit messingkar, saman med honning, reinsar urinen arret på eit grodd sår og betrar eit dimt syn.

Hundeblokk verkar som motgift om ein vert biten av ein galen hund.

Ingen med sunn fornuft i behald ville vel i dag prøva nokre av desse medisinske råda, men vi må ha i minnet kva tid dei vart nedteikna i og kva kunnskapar som då kan ha vore tilgjengelege på området.

De Materia Medica

5-binds verket til *Dioskorides* er vorte kalla både medisinsk handbok, urtekobok og flora. Innholdet er karakterisert som medisin, farmasi, farmakognosi og farmakologi. Forfattaren er lege, farmasøytt eller farmakolog, alt etter kva samanheng han vert nemnd i og kven det er som omtalar han.

Kanskje kan vi semjast om at verket hans er ei nær 2000 år gammal urtekobok med ymse tillegg?

Kva finn vi så av liknande litteratur i dag?

Svaret må bli at det er eit heilt utruleg mangfald! Urter og medisinsplanter er «in» både her i landet og elles, og utvalet av litteratur er deretter, men få og ingen av dei moderne urtebøkene har det same omfanget som *De Materia Medica*.

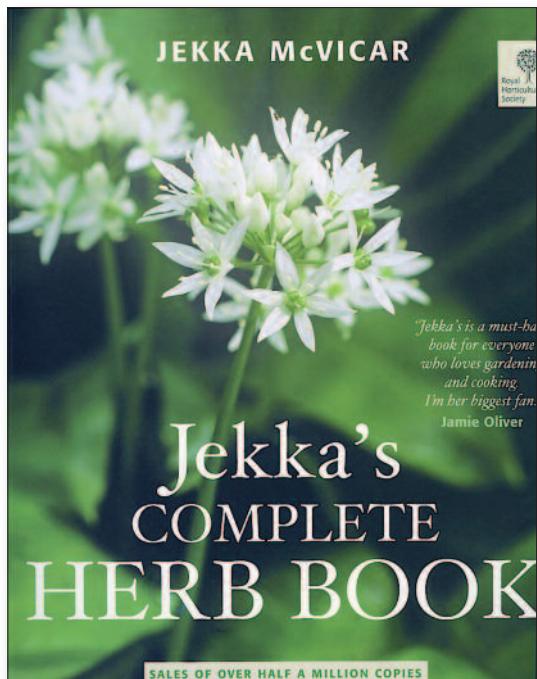
Eg har valt ut to av mine favorittar, svært ulike, men lesne av millionar i heile den engelsklesande verda: *Jekka's Complete Herb Book*, London 2009 og *Desk Reference to Nature's Medicine*, skriven av Steven Foster og Rebecca L. Johnson for The National Geographic Society, Washington 2008.

Jekka McVicar,

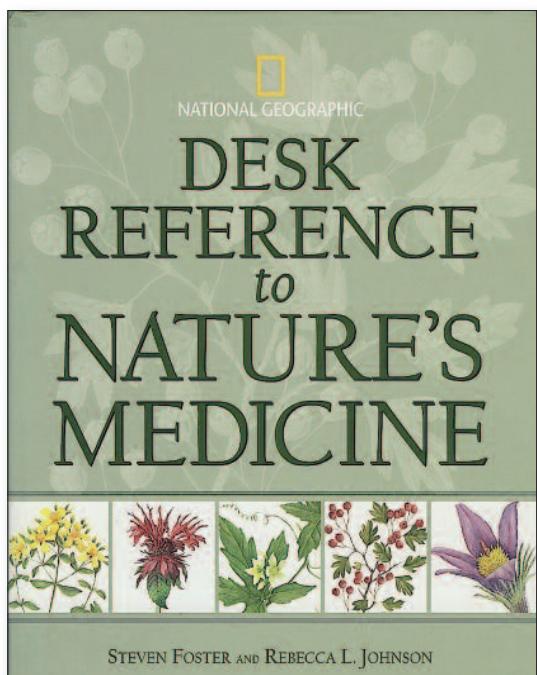
sitat frå den engelske Wikipedia-biografien:
Jessica «Jekka» McVicar is an English organic gardening expert, author and broadcaster, particularly on the cultivation and use of herbs. She has published several successful books, also in association with the Royal Horticultural Society. She is also well known for her appearances on TV and radio, on gardening, herbs and cookery. She is a member of the RHS and its Fruit, Vegetable and Herb Committee.

Jekka (Jessica) McVicar.
Britisk urtekuru med diverse bøker, radio- og TV-program om urter, urtebruk og -dyrkning.
(Privat foto
21.05.11,
Bjarne
Thune.)

Jekka's Complete Herb Book, Jekka McVicar, London 2009. (Privat foto.)

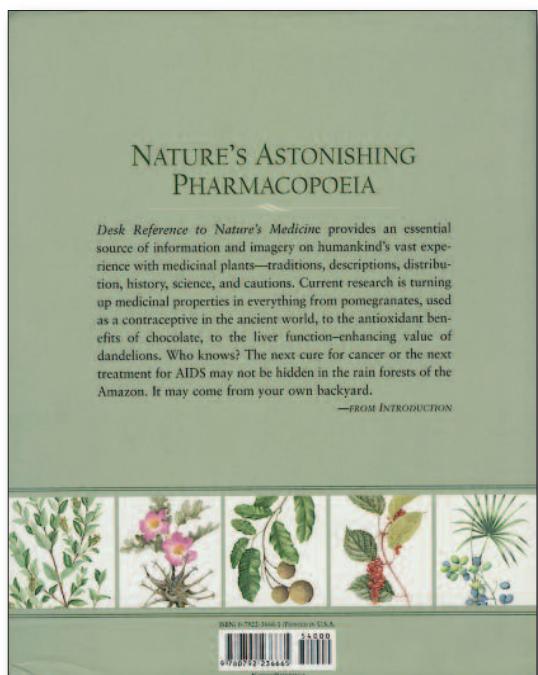
Fram- og bakside av National Geographic Society's Desk Reference to Nature's Medicine. S. Foster & R.L. Johnson, Washington 2008. (Privat foto.)

National Geographic Society,
sitat frå den engelske Wikipedia-omtalen:
The National Geographic Society (NGS) headquartered in Washington, USA, is one of the largest non-profit scientific and educational institutions in the world. Its interests include geography, archaeology and natural science, the promotion of environmental and historical conservation, and the study of world culture and history.

Omsetjingar vi kan tileigna oss av De Materia Medica

De Materia Medica vart omsett til engelsk først i 1655, men ikkje publisert før i 1934, då i modernisert og ajourført utgåve ved R. T. Gunther. Denne versjonen er tilgjengeleg på internett.

Verket vart på nytt omsett til engelsk i Sør-Afrika av Tess Anne Osbaldeston i år 2000. Denne utgåva er å finna på nettet, men kan også kjøpast i bokform for 500 Euro(!).

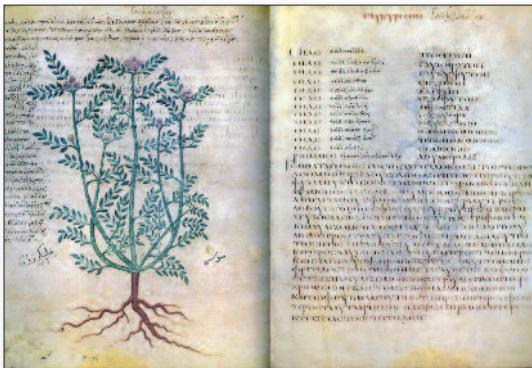

Glycyrriza glabra, Wiener Dioskurides, 512 (?)

Glycyrriza glabra, H.A. Köhlers Medizinal-Pflanzen, 1887.

Glycyrriza glabra med den greske teksten, Wiener Dioskurides, 512 (?)

De Materia Medica vart sist omsett til tysk i 1902. Denne omsetjinga fylgjer plantene i faksimileutgåva av «Der Wiener Dioskurides», difor er det òg at eg har valt å bruka denne.

Glycyrriza glabra – lakris

Glukoriza (*Glycyrrhiza glabra*),
frå den engelske 1655-omsetjinga:

...It is good for ye burning of ye stomach & for ye griefs in ye thorax, & ye liver, & for ye scabies vesicae, & kidney griefs.

Being dranck with Passum, & melted in ye mouth it is a quencher of thirst, & healer of wounds being anointed about, & being chewed it is good for ye stomach, & ye decoction of new roots is good for ye same. But ye dry root being beaten small is a fit sprinkling for ye Pterygia...

Glukoriza (*Glycyrrhiza glabra*),

Frå Osbaldestons omsetjing til moderne engelsk i år 2000:

...It is good for burning of the stomach, disorders in the chest and liver, parasitic skin diseases, and bladder or kidney disorders.

Taken with a drink of passum (raisin wine) and melted in the mouth it quenches thirst. Rubbed on, it heals wounds; and chewed, it is good for the same things. The dry root pounded into small pieces is fit for sprinkling on pterygium (membrane on eye)...

Tysk tekst til teikningen av lakrisplanta i «Der Wiener Dioskurides»:

Süssholz.

Wirkungen: Saft gegen Rauheit der Luftröhre; Mittel gegen Magenbrennen, Brust- und Leberleiden; mit süßen Wein getrunken bei Blasenkrätze und Nierenleiden.

Salbe für Wunden.

Hilfe bei Mundkrankheiten.

Privat omsetjing:

Lakris.

Verknad: Plantesaft mot sår og ru luftrøyr;

Middel mot brenning i imagen, bryst- og leverlidinger;

Med söt vin ved blæremurring og nyreplager.

Salve til sår.

Hjelper ved sjukdom i munnen.

Når vi samanliknar desse utgåvene av i utgangspunktet same teksten, kan det sjå ut til at dei har gått gjennom ei form for redigering.

Det er vel rimeleg å rekna med at ein omsetjar tek omsyn til lesarane sine ut frå den tida dei lever i, stryk litt her og forklarar litt der. Det vert mest som ei omsetjing av Bibelen.

Sjølv om det nok kunne vera ynskeleg, er det få av oss som er i stand til å gå attende til originaltekstane, ja, knapt nok omsetjaren.

Kvar Dioskorides sin originaltekst vart av, er det vel ingen som i dag torer å ha noko bastant meining om.

Diverse omsetjarar har gjennom tidene sett sitt preg på både språk og innhald, og gjerne

berre bygd vidare på tidlegare omsetjingar av vekslande kvalitet.

Jekka McVicar om lakris, privat omsetjing til norsk:

Åtvaring:

Store lakrisdosar kan medføra biverknader, særleg hovudverk, høgt blodtrykk og væskeoppoping!

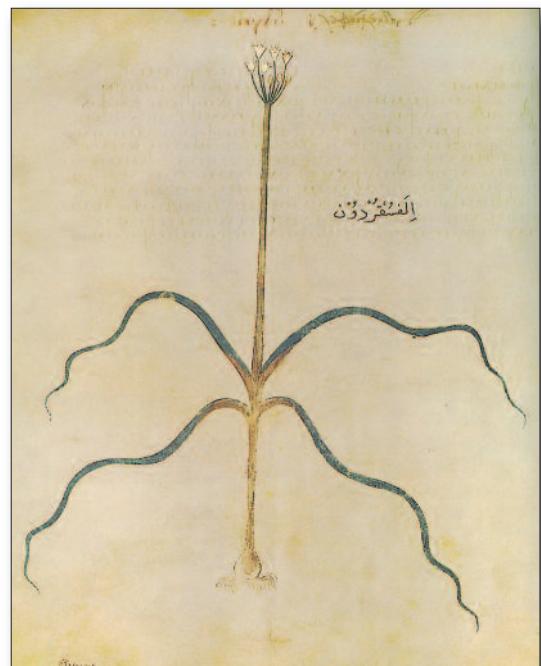
Lakris vert brukt anten for å maskera mindre god medisinsmak eller på grunn av sin eigen lindrande verknad.

Middel ved forkjøling, sår hals og luftrøyskatarr.

Mildt avførande, senkar magesyrenivået.

Kan få magesår til å gro, lettar tarmspasmar.

Aukar utskiljing av galle.

Allium sativum, Wiener Dioskurides, 512 (?)

National Geographic om lakris,
privat omsetjing:

Åtvaring:

Overdriven, langvarig bruk av lakris kan føra til væskeopphoping, høgt blodtrykk og andre komplikasjoner.

Medisinsk bruk av lakris bør vera administrert av kvalifisert helsepersonell.

Lakris vert framleis verdsett for si evne til å lindra hoste og sår hals.

God verknad ved inflammasjonar i slimhinner, ved astma og andre problem med tette lunger og bronkiar.

Også brukt ved ymse mageplager, ved sårtilstandar i mage og tarm, ved ulike blære- og nyreplager.

Lakris vert òg nytta ved sår og irritert hud, ved solskadar og insektbit og er mildt avførande.

Allium sativum – kvitløk

Dioskorides om Allium sativum:

Knoblauch.

Wirkungen: Erweichend; Winde treibend;

*Allium
sativum, W.
Woodville,
Medicinal
Botany,
1790–93.*

Den Bauch anregend; den Magen trocknend;

Durst erzeugend.

Treibt Bandwürmer aus; harnanregend.

Mittel gegen Husten, Ausschlag, Wanzen, Läuse, Zahnschmerzen.

Sitzbad zur Beförderung der Menstruation und der Nachgeburt.

Kvitløk.

Verknader: Mjukgjerande;

driv vindar; stimulerer buken;

tørkar ut magen; skapar tørst;

driv ut bandormar;

stimulerer urinen;

middel mot hoste, utslett, veggelus og lus,

og mot tannverk. Sitjebad for å kalla fram menstruasjon og etterbyrd.

Jekka McVicar om kvitløk:

Inga åtvaring mot kvitløk.

Kvitløk har vist seg å kunna redusera blodsukker og blodtrykk, og kan truleg vera med på å førebyggja hjerneslag.

Effektiv mot soppinfeksjonar, kan òg驱iva ut innvolsparasittar.

Førsteklasses styrkemiddel for matmeltinga, også brukt mot tannverk, øyreverk, hoste og forkjøling.

Kan brukast direkte på insektbit, byllar og frostskader der det ikkje er hol på huda.

Kan medföra allergisk utslett ved for langvarig, lokal bruk.

National Geographic om kvitløk:

Inga åtvaring mot kvitløk.

Brukta utvortes og innvortes mot bakterie-, virus- og soppinfeksjonar.

Lindrar tett næse og betrar tilstanden ved forkjøling og diverse andre sjukdommar knytte til andingsorgana.

Fremjar blodsirkulasjonen og kan truleg førebyggja hjart einfarkt, blodpropp og hjerneslag.

Senkar blodsukkernivået og kan syna seg å vera nyttig i samband med diabetes.

Artemisia absinthium – malurt

Dioskorides, om artemisia absinthium:

Wermut, Absinth.

Wirkungen: erwärmend; adstringierend; harntreibend; die Verdauungsorgane reinigend; gegen Blähungen, Magen- und Bauchschmerzen; gegen Gifte, mehrfach als Aufguss und Umschlag verwendbar; Gesundheitstrank.

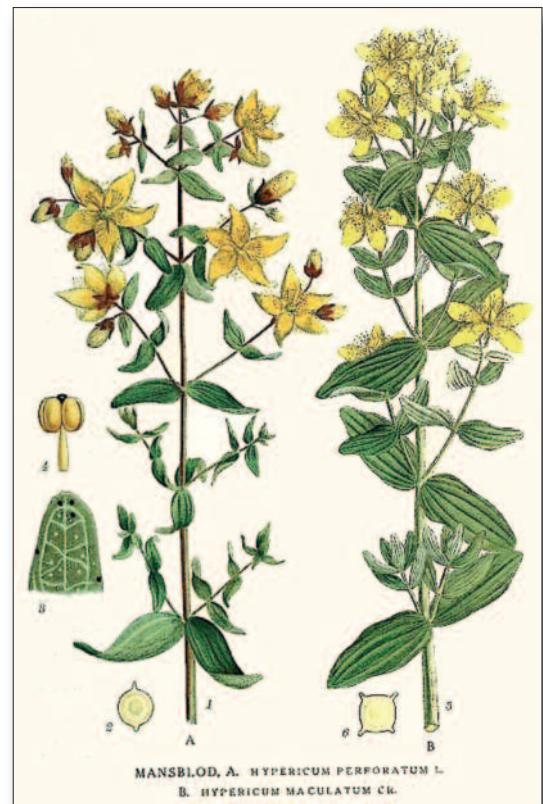
Malurt, absint.

Verknader: varmande, samandragande; vassdrivande; reinsar meltingsorgana; mot flatulens, mage- og buksmerter; mot gift, nyttig til overflatereinsing og til omslag; helsedrikk.

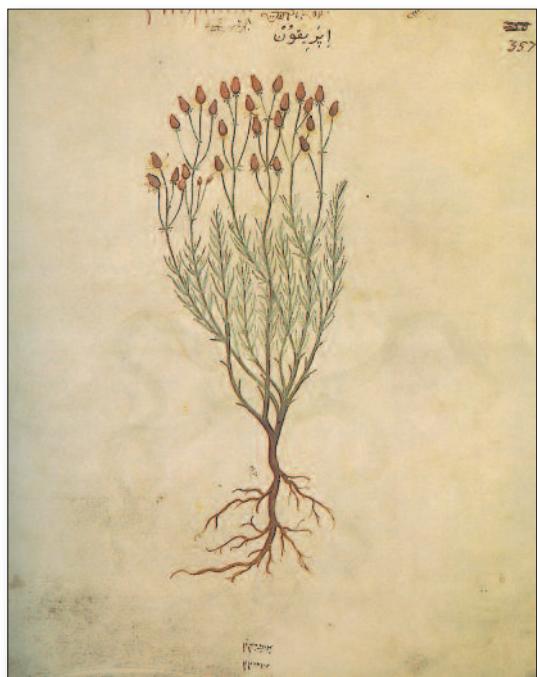
Jekka McVicar om malurt:

Åtvaring:

Må ikkje takast inn utan medisinsk tilsyn.

Hypericum perforatum, Bilder ur Nordens Flora,
C. A. M. Lindman, 1901–05.

Hypericum perforatum, Wiener Dioskurides, 512 (?)

Hyppig bruk forårsakar skjelving, uro og oppkast.

Overdose medfører ørske, krampe, forgifting og delirium.

Rein malurtolje er ei sterk gift!

Malurt driv ut innvolsormar, spesielt rund- og trådormar.

Kan brukast til å halda møll og andre skade-insekt borte frå klede.

Lukta er skarp og forfriskande og heng ikkje ved tekstila slik som møllkuler og kamfer.

National Geographic om malurt:

Åtvaring:

Malurt kan vera toksisk!

Malurt kan berre brukast innvortes i små dosar og under streng overvaking av kvalifisert helsepersonell.

Moderne urtepreparat av malurt vert brukte ved diverse magetilstandar og meltingsproblem.

Stimulerer produksjonen av magesyre og galle.

Ingrediens i omslag til sårskadar, forstuvningar og insektbit for å unngå opphovning og inflammasjon.

Er mildt antidepressiv og appetittstimulerande og vert stundom nytta ved ymse problem knytte til matinntak som t.d. anorexia nervosa.

Hypericum perforatum – prikkperikum

Papaver somniferum, Wiener Dioskurides, 512 (?)

Dioskorides om prikkperikum:

Durchstossendes Hartheu.

Wirkungen:

die Frucht, mit Honigwasser getrunken ist
wirksam bei Ischias,
führt gallige Unreinigkeit ab.
Umschlag bei Brandwunden.

Prikkperikum.

Verknad:

Frukta, tatt inn saman med honningvatn er verksam ved Isjias,

leiar bort ureiningar frå gallen.

Omslag ved brannsår.

Jekka McVicar om prikkperikum:

Åtvaring:

Prikkperikum har i enkelte tilfelle forgifta buskap. Bruk av prikkperikum gjer huda meir kjenslevar for lys.

Uttrekk av prikkperikumblomster i vegetabilsk olje, brukt utvortes, kan lindre neuralgi og isjias, smertefulle åreknutar, sår hud og solforbrenning.

Må berre brukast innvortes under medisinsk tilsyn.

National Geographic om prikkperikum:

Åtvaring:

Bruk av prikkperikum kan auka fotosensitivitet og kan medføra dermatitt, inflammasjon i slimhinner og meir toksiske reaksjonar.

I moderne urtemedisin vert prikkperikum sett på som eit av dei beste antidepressive middel naturen har å tilby.

Vert brukt for å lindra angst, nervøs spennинг, søvnloyse, årstidsplager og depresjon.

Vert òg nytta i samband med plager i menopausen, ved PMS, herpes zoster, ved pro-

Papaver somniferum, H.A. Köhlers Medizinal-Pflanzen, 1887.

blem med blærekontroll og for smerte og inflammasjon forårsaka av nerveskade.

Nyleg er det oppdaga at prikkperikum er ein svært potent virushemmar.

Papaver somniferum – opiumsvalmue

Dioskorides om papaver somniferum:

Schlafmohn.

Wirkungen: Schlafmittel aus Blättern und Köpfen.

Kataplasma bei Rose und Geschwüsten.

Schmerzstillendes Leckmittel aus dem Köpfchen.

Same als Trank gegen Bauchfluss und Fluss der Frau.

Saft schmerzstillend, schlafmachend.

Verdauung befördernd.

Mittel bei Kopf-, Ohren- und Augenleiden.

Überdosis tödlich!

Opiumsvalmue.

Verknader: Sovemiddel frå blad og frökapslar. Omslag ved rosen (erysipelas) og svullar. Smertestillande slikkemiddel frå frökapslane. Frø tekne inn mot diaré og kvinner utflo. Plantesafta er smertestillande og sovnfram-kallande.

Stimulerer matmeltinga.

Middel ved hovud, øyre- og augelidinger. Overdose er dødeleg!

Jekka McVicar om opiumsvalmue:

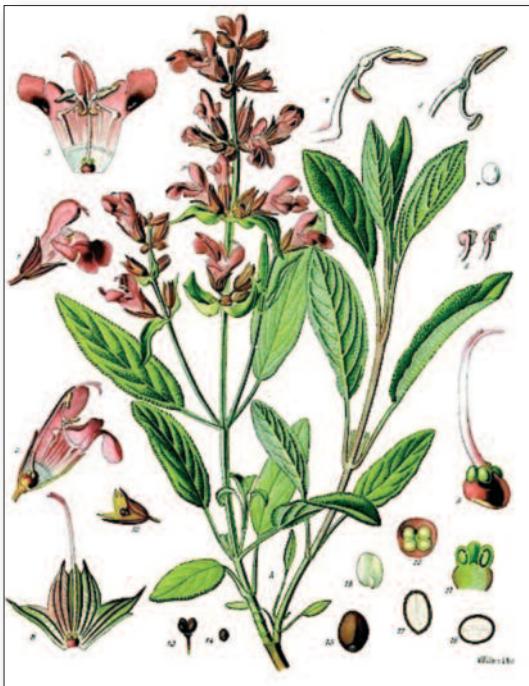
Åtvaring:

Alle deler av opiumsvalmuen, unntatt frøa, er farlege og bør berre brukast under kontroll og oppsyn av trenta helsepersonell.

Dei umodne frökapslane av opiumsvalmuen vert nytta som råstoff for produksjon av morfin og kodein.

Salvia officinalis, Wiener Dioskurides, 512 (?)

Salvia officinalis, H.A. Köhlers Medizinal-Pflanzen, 1887.

Oljen frå frøa til opiumsvalmuen vert ikkje berre nytta til salatolje og til anna matlaging, men òg som lampeolje og til lakkproduksjon.

National Geographic om opiumsvalmue:

Åtvaring:

Med unntak av frøa er alle deler av *Papaver somniferum* og andre papaverarter toksiske om dei vert etne.

Opium inneheld 26 alkaloid.

Framleis er vel morfin den mest effektive smertelindrande substansen som er kjend innan medisinen.

Morfin påverkar dei sensoriske nervecellene i hjernen og blokkerar smertemeldingane.

Morfin stimulerer ved å binde seg til endorfinseptorane i hjernen, noko som fører til ei euforisk kjensle og eliminering av angst og uro.

Salvia officinalis – salvie

Dioskorides om salvie:

Salbei.

*Wirkungen: Abkochung treibt Harn,
Zieht Katamenien und Embryo heraus.*

Färbt Haare schwarz.

Wundmittel.

Salvie.

Verknad: avkok driv urinen;
Dreg fram menstruasjon og Embryo.
Fargar håret svart.
Sårmiddel.

Jekka McVicar om salvie:

Åtvaring:

Langvarig eller overdriven bruk av salvie kan forårsaka forgiftingssymptom. Om du drikk salviete meir enn ei veke eller to i strekk, kan dei sterke antiseptiske eigenskapane potensielt medføra ein toksisk reaksjon.

Salvie er eit førsteklasses middel ved forkjøling, drukke som varm te. Salviete med litt eplesidereddik utgjer eit ypparleg gurglemiddel ved sår hals, halsinfeksjon og betente mandlar. Salvie gjer også godt ved betent tannkjøt og munnsår.

National Geographic om salvie:

Åtvaring:

Salvie vert rapportert å setja ned mjølkeproduksjonen og er ikkje tilrådd brukt medisinsk av ammande eller gravide.

I krydderdose vert salvie rekna som trygg å bruka for alle.

I Asia er salvie eit mykje brukt middel mot hemoroidar, blod i urinen, overskot av brystmjølk, væske i bukhola, søvnløyse, hepatitt og mykje meir.

I Tyskland tek ein salvie mot forkjøling, tette luftvegar og feber.

I USA vert salvie oppfatta som eit middel mot sveittetokter og østrogentap, så vel som eit generelt remedium mot trøyttleik og slitne nervar, til å styrkja immunapparatet og for å få eit betre minne.

Eventuelle mistydingar i mi private omsetjing av engelske og tyske tekstar tek eg fullt og heilt på meg og bed om forståing for min manglande kunnskap.

Oppsummering og konklusjon

Det må først og fremst vera opp til leseren å gjera opp si eiga mening og dra sin eigen konklusjon.

Dioskorides kan etter mi mening vera imponerande «moderne» og ofte forbausande «up to date» om vi ser bort frå dei meir «spesielle» substansane.

Mykje av visdomen hans er framleis relevant. Tek vi omsyn til kva som kan ha vore kjent om menneskekroppen, om prosessane som går føre seg i kroppen, om sjukdom og sjukdomsårsaker, smitte, infeksjonar og diagnosar for 2000 år sidan, kan vi ikkje anna enn å la oss imponera!

Dioskorides må vi ta på alvor, også i vår tid. Han kan framleis gje oss gode råd etter 2000 år, men: Vi som ikkje les gammalgresk lyt lita på ei god omsetjing.

Samandrag

Den greskfødde legen Pedanius Dioskorides, som reiste rundt i det meste av Romarriket med keisar Neros hær, samla for kring to tusen år sidan prøver av og kunnskapar om lokale medisinplanter og andre medisinske remediar i dette området.

Kring år 65 e. Kr publiserte han det han hadde samla inn i *De Materia Medica*, «Om medisinske substansar», i fem bind.

Han skreiv verket sitt på gresk, men det vart seinare omsett til latin, arabisk og mange andre språk, både antikke og moderne, og vart ved seinare avskrifter og omsetjingar supplert med illustrasjonar og kommentarar av kunnige personar frå Europa, Midt-Austen og India. Det var hovudkjelda til kunnskap om medisinplanter og andre medisinske substansar i den vestlege sivilisasjonen og truleg i verdshistoria i over 1500 år.

I vår familie er vi heldige eigarar av ein fotokopi av ei av desse avskriftene, nemleg *Der Wiener Dioskurides*, godt teken vare på i Det austrikske nasjonalbiblioteket.

Codex Anicia Juliana er eit anna namn på dette spesialdesigna, rikt utstyrde handskriften, oppkalla etter den første eigaren.

I eit forsøk på å finna likskapar og ulikskapar, har eg samanlikna den tyske omsetjinga frå 1902 med moderne urtebøker frå mange land, men har valt ut to av dei til denne artikkelen, *Jekka's Complete Herb Book*, av Jekka McVicar, London 2009, og *Desk Reference to nature's Medicine*, utgitt av The National Geographic Society, Washington 2008.

Kva kan Dioskorides ha å fortelja vårt moderne samfunn om ein utvald handfull medisinplanter og bruken av dei? Kan vi koma fram til at kunnskap og fakta frå 2000 år attende i tida framleis må takast alvorleg? Når vi tenkjer over kva som kan ha vore kjent om menneskekroppen, sjukdom og sjukdomsårsaker på hans tid, bør vi la oss imponere.

Etter 2000 år er det stadig bryet verdt å lytta til Dioskorides.

Dioscorea alata, purpurjams. (Privat foto Kew gardens, London 2011, Bjarne Thune.)

Summary

“De Materia Medica”
by Pedanius Dioscorides.

Are those texts from 2000 years ago still able to tell us something useful?

About two thousand years ago, Pedanius Dioscorides, a physician travelling throughout the Roman Empire with Emperor Nero’s army, collected samples of and knowledge about the local medicinal herbs and other remedies everywhere he went.

Around 65 A.D. Dioscorides published De Materia Medica, “On Medicinal Substances”, in five volumes.

Dioscorides wrote his work in Greek, but it was before long translated into Latin, Arabic and several other languages, both ancient and modern, and supplemented with illustrations and commentary by European, Middle Eastern and Indian authors.

It has been the prime source work on herbs

and other medicinal substances in the history of Western Civilization, and quite possibly in the history of the world for more than 1500 years.

In our family we are the lucky owners of a photocopy of one of the transcripts of “Der Wiener Dioskurides”, also called “Codex Anicia Juliana” after the first owner.

In an effort to find similarities and differences, I have compared the German translation from 1902 to modern herbals from many countries, but have chosen two of them for this article, *Jekka’s Complete Herb Book*, by Jekka McVicar, London 2009, and *Desk Reference to Nature’s Medicine*, by The National Geographic Society, Washington 2008.

What can Dioscorides tell our modern society about a chosen handful of medicinal herbs and their use?

Could we find that knowledge and facts from 2000 years ago are still to be taken seriously?

Considering what could have been known about the human body, illnesses and causes of disease at his time, we are easily impressed.

After 2000 years Dioscorides is still worthwhile listening to.

Rot av purpurjams, brukt til både mat og medisin.
(Foto fra Wikimedia commons.)

Litteratur

Dioskorides, Pedanius; Der Wiener Dioskurides:
Codex medicus Graecus 1 u 2, Akademische Druck-u
Verlagsanstalt, Graz 1998 u 1999.
ISBN: 3-201-001699 u 3-201-01725-6.

McVicar, Jekka: Jekka's Complete Herb Book, Kyle
Cathie Ltd. In association with the RHS, London,
2009. ISBN: 978-1-85626-780-9.

Foster, Steven & Johnsen, Rebecca L.; Desk
Reference to Nature's Medicine, The National
Geographic Society, Washington, 2008.
ISBN: 0-7922-3666-1.

Goodyear, John; De Materia Medica, translated into
English from an early printed version, England 1655.
<http://www.docstoc.com/docs/76845260/THE-GREEK-HERBAL-OF-DIOSCORIDES-%28DOC%29>

Osbaldeston, Tess Anne; De materia medica, translated
into English, Johannesburg, South Africa, 2000.
http://www.ibidispress.scriptmania.com/box_widget.html

Kiilerich, Bente; The Image of Anicia Juliana in the
Vienna Dioscurides: Flattery or Appropriation of
Imperial Imagery. Symbolae Osloenses 76, 2001, s.
169–90.

http://kunsthistorie.com/fagwiki/Der_Wiener_Dioskurides

Namnet Dioskorides har ingen konsekvent skrivemåte.

Vi kan sjå både Dioscorides og Dioskorides, Dioscurides og Dioskurides, og desse skilnadene dukkar opp i diverse språk.

Eg har prøvd å halda meg til det fleirtalet tykkjест å brukta på høvesvis norsk, engelsk og tysk.

P.S.

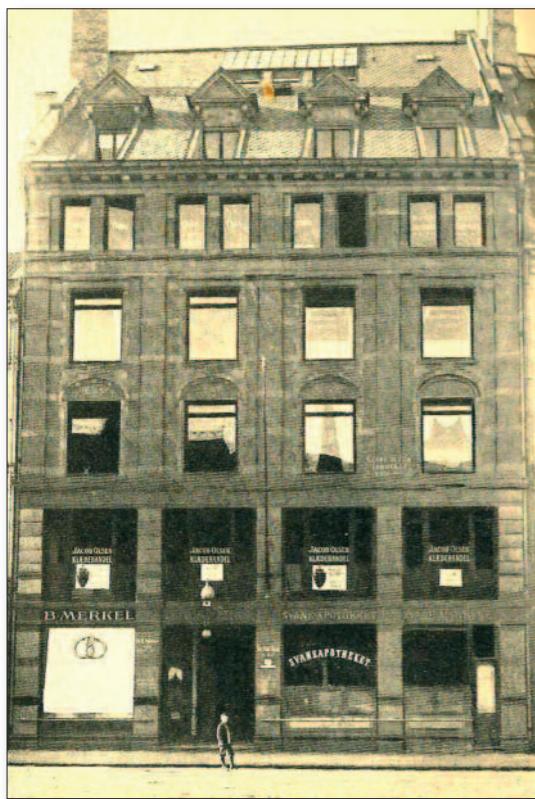
Dioskorides er gjennom tidene vorte
ærefullt oppkalla mange gonger.

Mellom anna er plantefamilien
Dioscoreaceae, yamsfamilien, frå tropiske
og subtropiske strok oppkalla etter han.
Yams vert nytta til både mat og medisin,
i god tradisjon etter Dioskorides, men
det er ei heilt anna historie!

Enoteca Svanen

Av Yngve Tørud*

Svaneapoteket i Oslo var byens eldste og Norges nest eldste apotek. Det var også byens eldste igangværende bedrift. Det har stått for alle som praktapoteket og en pryd for byen. Jeg var den siste personlige apoteker og eier av apoteket inntil jeg solgte det til Apokjeden i 2001.

Hvor Svaneapoteket lå som nyopprettet i 1628 vites ikke, men trolig lå det i Ladegården i Gamlebyen. Etter skiftende steder fant det sin plass i Tollbugaten, hvor det holdt til i over 200 år.

Da apoteker Wilhelm Eckell overtok apoteket i 1872, var ikke hjørnet av Tollbugaten og Dronningens gate lenger byens beste forretningsstrøk. Eckell bygde derfor i 1896 en ny og flott gård ved byens nye hovedgate, Karl Johans gate. Gården var svært påkostet, med etasjeskiller i betong hvilende på solide støpte pilastre, slik at hele gården er bygget på et betongskjelett. I stedet for å legge skranken på tvers ut mot Karl Johans gate, ble en lang skranke snudd 90 grader, med en utgangsdør i hver ende, mot Karl Johan og mot Stortorget. Ved denne konstruksjon ble det mulig å placere store speilglassvinduer på tre sider av officinet. Dette var svært uvanlig på denne tiden.

Like mange særtrekk kunne man se inne i apoteket. Bare de beste materialer ble valgt, cubamahogni, amerikansk lønn, hollandske gulvfliser, og norsk marmor i soylene. Over det hele lå et praktfullt glastak med dekorasjoner av Wilhelm von Krogh. Stilen i interiøret hører overveiende til historismen, man kjenner igjen mange av de klassiske forbilder.

* Yngve Tørud er født 1940 og tok sin apotekerkurs 1965. Etter apotekertjeneste ble han teknisk direktør i Norges Apotekerforening fra 1968. Utnevnt til professor i farmasi 1983, og apoteker ved Svaneapoteket i Oslo 1989 til 2001. President i det Internasjonale selskap for farmashistorie 1989 til 1999. Innvalgt medlem av det Internasjonale Akademi for Farmashistorie i 1993.

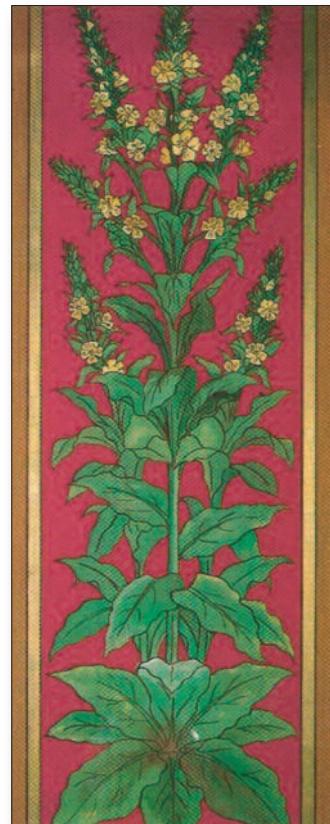
Svaneapotekets officin etter restaureringen i første halvdel av 1960-årene.

Likevel er det nyere trekk i innredningen. De tunge, klassiske interiører fra sent 1800-tall ble oftest utført i mørk eik. Denne stil er delvis forlatt i Svaneapoteket. Her er innredningen utført i avgrensete felter, vekslende mellom mørk mahogny og lys lønn. Det samme sees i taket, som består av kvadratiske og rektangulære bildeflater. Dette er karakteristisk for den tidlige jugendstil, og Svaneapoteket må sees som en overgangsform mellom historisme og jugend.

Svaneapoteket har vært fredet i mange år. Men det er bare innredningen i officinet som ble fredet, apotekdrift kan man ikke frede. Jeg skjønte i mine siste år som apoteker at Svanens dager snart var forbi, og særlig etter at det ble klart at hele apotekordningen ville bli radikalt omorganisert. Nå er jo dette for lengst skjedd.

Var dette trist? Er jeg lei meg? Nei, fordi jeg tidlig forutså apotekets endeligt. Mitt håp var

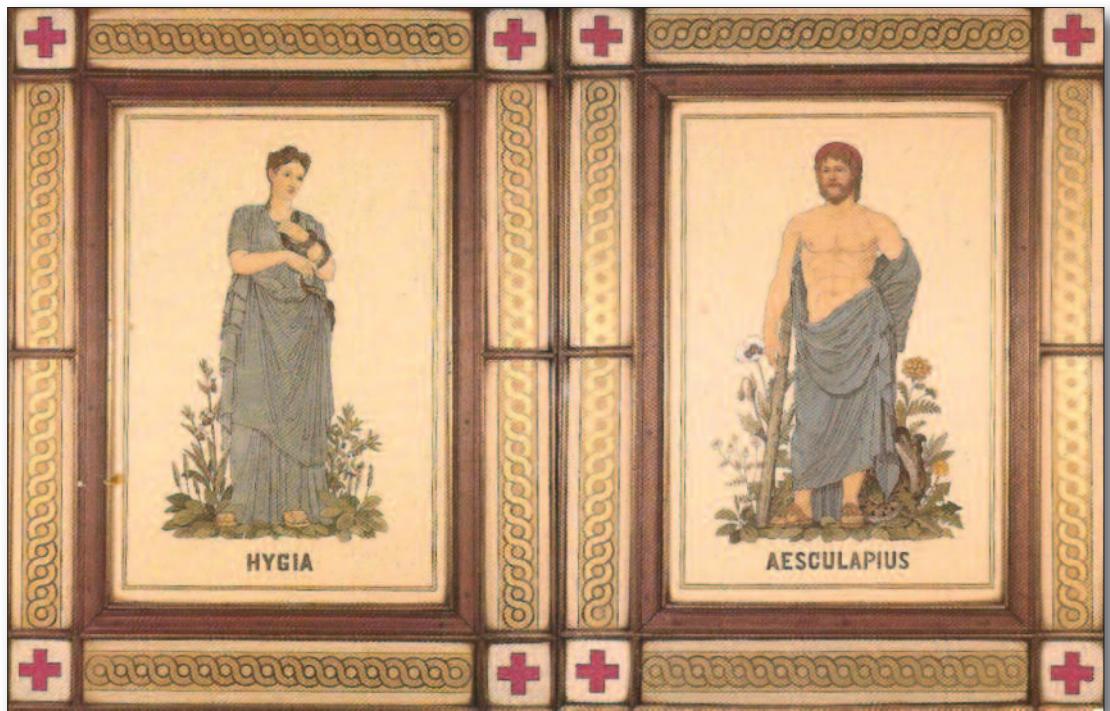
at man kunne finne en måte til å bruke det elegante officin uten å ødelegge hovedtrekkene. Da jeg første gang kom inn i det nye enotek, ble jeg gledelig overrasket over hvor mye jeg kjente igjen. Først så jeg den nydelige og uendrete fondvegg bak skranken, bare innholdet i hyllene var et annet. Deretter så jeg på skranken, den var tatt i bruk som bardisk. Her er det laget en enkel oppbygning, sannsynligvis nødvendig for bruken. Oppbygningen er laget i et helt avvikende og nøytralt materiale, slik at det er den gamle og vakre apotekskranke som fanger øyet. Da jeg gikk lenger inn i lokalet, så jeg at en del gamle skuffer var fjernet sammen med den tidligere reseptur. Dette er ikke til stor skade, fordi mye av dette stammer fra en liten ombygning rundt 1960. Jeg kom til mitt gamle kontor, og ble nesten rørt. Mitt gamle skrivebord var borte, og min gamle sofa. I stedet er det satt inn et bord og noen gode stoler, slik at hele rommet var omskapt til et hyggelig lite separatrom.

Interiør detaljer: Belladonna – Piggeple – Kongslys.

Interiør detaljer.

Interiør detaljer fra Svaneapoteket, Oslo

Utenfor apoteket, i Karl Johans gate, har restauranten tatt i bruk plassen til uteservering. Denne plassen utenfor hadde jeg også rettighet til, men jeg kunne ikke bruke den, for jeg kunne ikke drive utendørs apotek.

Til slutt, omgjøringen av apoteket har i store trekk tatt vare på interiørets karakter, dette står for meg som det riktige. En liten kompliment til navnet Enoteca Svanen, enoteca – apoteca, jeg skjønner forbindelsen.

Svanen mellom Merkurstaven (handelens symbol) og Æskulapstaven (medisinens symbol), altså apoteket mellom handel og helse.

Norsk Farmasihistorisk Selskap (NFHS)

Stiftet 1993

MEDLEMSINFO

Protokoll fra generalforsamling tirsdag 13. mai 2014 kl. 19.00 i Apotekforeningens lokaler, Slemdalsveien 1, Oslo.

25 medlemmer var til stede.

1. Åpning ved selskapets leder.

Yngve Torud åpnet generalforsamlingen som han konstaterte innkalt i henhold til statuttene. Ingen hadde kommentarer. Dagsordenen ble godkjent.

2. Valg av møteleder, referent, samt to medlemmer til å underskrive protokollen.

Yngve Torud ble valgt til møteleder. Gunvor Solheim ble valgt til referent. Sissel Brinchmann og Tore Thorvik ble valgt til å underskrive protokollen.

3. Styrets beretning for kalenderåret 2013.

Yngve Torud gjennomgikk årsberetning for 2013. Beretningen ble enstemmig godkjent.

4. Regnskap for 2013 og budsjett for 2014.

Yngve Torud gjennomgikk regnskapet som viste et underskudd på kr. 5.274,69. Regnskapet var revidert av Aslaug Gombos. Regnskapet ble enstemmig godkjent. Eget regnskap er satt opp for Cygnus-kontoen som kan brukes til elektronisk publisering etter avtale med tidligere aksjeeiere i Cygnus Forlag AS. Det ble ikke brukt midler fra kontoen i

2013. Yngve Torud fremla budsjett for 2014. Budsjettet forutsatte uforandret kontingent i 2014. Budsjettet ble tatt til orientering.

5. Kontingent for 2015.

Det ble vedtatt å øke kontingensten til 250 kr.

6. Valg.

Valgkomitéen består av Kari Wold og Kari Bremer. Valget ble ledet av Kari Wold.

Som nytt styremedlem ble Bjarne Thune valgt for to år.

Styremedlem Gunvor Solheim ble gjenvalgt for to år.

Yngve Torud, Holger Moe Tørisen og Liv Slettevold var ikke på valg.

Aslaug Gombos og Einar Heide Magnussen ble gjenvalgt for 1 år som henholdsvis revisor og stedfortredende revisor.

Som medlem av valgkomitéen ble Kari Wold gjenvalgt for 2 år. Kari Bremer var ikke på valg.

Alle valg var enstemmige.

Etter generalforsamlingen holdt Jan Karlsen foredrag: Fra Kathmandu til Vatikanet – internasjonal farmasi.

*Sissel Brinchmann
sign.*

*Tore Thorvik
sign.*

ISHP i dataalderen

Som sikkert alle våre leserer vet, er vi tilsluttet det internasjonale farmasihistoriske selskap, som er forkortet til ISHP. I henhold til statuttene er det nasjonale selskap det egentlige medlem, men alle enkeltmedlemmer i de nasjonale selskaper skal kunne nyte godt av de fordeler medlemsskapet gir.

I de senere år har ISHP arbeidet ganske intenst med sine datasider. Hovedoppslugget her har URL-adresse www.histpharm.org/iggp.htm. Her finnes alt av opplysninger for den farmasihistorisk interesserte. Jeg nevner:

Meldinger om alle kommende større farmasihistoriske arrangementer. For neste

Pour recevoir un e-circulaire envoyer, svp, un message à:

To receive an e-circular please send an e-mail to:

Um in den Verteiler aufgenommen zu werden, schicken Sie eine E-Mail an:

Afife Mat (President) – afifemal@gmail.com

ou / or / oder

Halil Tekiner (Secretary) – haliltekiner@gmail.com

42eme Congrès International d'Histoire de la Pharmacie
42nd International Congress for History of Pharmacy
42. Internationaler Kongress für Geschichte der Pharmazie

internasjonale kongress i Istanbul kan man slå opp et fullstendig program, for kongressen i Warszawa i 2017 foreløpig bare en melding. Men videre kan man finne fullstendige program og abstracts fra tidligere kongresser, tilbake til Edinburgh i 2005.

Navn og adresser på selskapets sentrale tillitsmenn blir stadig oppdatert, likeledes tillitsmenn i de nasjonale selskaper. Opplysninger om tilgjengelige stipendier kan sikkert ha interesse for noen, og opplysninger og adresser til de mange arbeidsgrupper som er i virksomhet.

Det årlige eller toårige meldingsblad som er blitt utgitt, ISHP Newsletter, har nå avviklet sin papirutgave. Den ble for tungvint og også for dyr. Den er erstattet av en nettutgave på ovennevnte nettadresse. Her kan man finne Newsletter for 2014 og alle de som tidligere er utgitt. I disse finnes for hvert år en årsrapport fra hvert medlemsland.

Den farmasihistorisk interesserte burde slå opp på disse opplysninger fra ISHP. Det er mye å finne der.

Yngve Torud

Nye Farmasidager

Norsk Farmasøytsk Selskap har jobbet med nytenkning av Farmasidagene, og i år er det et helt nytt konsept.

I stedet for de vante seksjoner innen hvert interesserfelt som apotekfarmasi, sykehuf-farmasi, forskning, industrifarmasi og farmasihistorie, er det tre parallello-p med mer tverrfaglig snitt.

I tillegg går Farmasidagene over to og ikke tre dager, noe apotekkjedene lenge har ønsket seg.

Hovedtemaet i år er «Legemiddelmeldingen – Hva bør den svare på?»

Parallello-p 1 tar for seg: Farmasiens bidrag til bedre folkehelse

Parallello-p 2 er: Innovasjon til inspirasjon Parallello-p 3 er Årets tema og skal veksle fra år til år. I år er det to temaer: Vanedannende legemidler og demens.

Frie foredrag har fått en ny form og kommer til å bli en utfordring med det nye konseptet. Det er bare satt av tiden kl 9–10.15 fredag til **Pecha Kucha**. Pecha Kucha er japansk og betyr «lyden av folk som snakker». Her utfordres foredragsholderne til å holde et foredrag på knappe 7 minutter. 20 slides a 20 sekunder gir utfordringen i å spisse budskapet og skal holde tilhørernes oppmerksomhet til det fulle.

Styret i Norsk Farmasihistorisk Selskap ble tidlig orientert om dette, og fryktet at farmasihistorie ikke ville passe inn i dette programmet. Vi ba derfor om å få et eget møterom og om å få ha en egen seksjon som tidligere. Det fikk vi – fredag 7. november kl 9–12, dessverre samtidig med blant annet Pecha Kucha.

Men farmasihistorie fikk et variert program med syv innlegg:

- Brønsted-Lowrys syre-baseteori i norsk farmasi. Historien om en gullmedalje og en professor som tok feil. Rolf Klevstrand
- Johanne Ring og Augusta Mejdell. To foregangskvinner. Aslaug Gombos
- Forgiftningsdødsfall i et barn etter inntak av sulphas kalicus. En feilutlevering fra apotek i 1897. Erik Andrew
- Utdanning av legemiddelkonsulenter. Holger Moe Tørisen
- Doc Doxeys eliksir. Hjelper mot alt og alle! Henrik Andersgaard
- Globoid – en lang og avlang sak. Stein Lyftingsmo
- Historien om etableringen og avviklingen av Norsk Medisinaldepots monopol for import, eksport og engroshandel med legemidler
eller
“The Rise and the Fall of a Monopoly”
Kåre Øydvinn

Gunvor Solheim

Cygnus i full tekst på nett

Alle Cygnusheftene ligger lett tilgjengelig i full tekst på nettsidene til Norsk Farmasøytsk Selskap, www.nfs.no

Klikk på Svanen til høyre på forsiden.

Da kommer en venstre kolonne med innholdsfortegnelse i alle heftene. Det er ca. 100 artikler til sammen. De er ikke søkbare på ord i teksten, så du må se gjennom titlene for å finne det du vil lese.

Så kan du laste ned heftet du er interessert i som PDF og bla deg frem til artiklene du vil lese eller kopiere.

Du kan også laste ned direkte under forsidebildene til de enkelte heftene i høyre kolonne.

Det er takket være en pengegave fra «Stiftelsen til fremme av norsk apotekfarmasi» at dette ble mulig.

Ønsker du deg et trykket hefte, er de til salgs på Norsk Farmasihistorisk Museum på Bygdøy.

Gunvor Solheim

NORSK FARMASIHISTORISK SELSKAP STATUTTER

Vedtatt av selskapets generalforsamling 28. oktober 1994. Senest endret av generalforsamlingen 15. mai 2012.

Norsk Farmasihistorisk Selskap er en seksjon i Norsk Farmasøytsk Selskap med eget styre og økonomi.

§ 1. Formål

Norsk Farmasihistorisk Selskap har som formål:

- å spre kunnskap om farmasihistorie i sin alminnelighet og spesielt norsk farmasihistorie
- å fremme forskning/studium og publisering av emner innen norsk farmasihistorie
- å fremme farmasihistorisk samarbeid nasjonalt og internasjonalt

§ 2. Medlemmer

Som medlemmer kan opptas:

1. Individuelle medlemmer
2. Institusjoner, bedrifter og lignende

3. Korresponderende medlemmer

4. Åresmedlemmer

§ 3. Styre

Selskapet ledes av et styre som består av leder og fire styremedlemmer. Styret konstituerer seg selv. Styret har ansvaret for den daglige driften av Selskapet og representerer dette utad.

§ 4. Kontingent

Kontingent fastsettes for kommende år av generalforsamlingen.

Kontingenget for institusjoner, bedrifter og lignende er til en hver tid 5 ganger den kontingent som fastsettes for individuelle medlemmer.

Korresponderende medlemmer og åresmedlemmer betaler ikke kontingent.

Kontingent skal være betalt før generalforsamling finner sted.

Medlemmer som etter purring ikke betaler kontingent, kan av styret besluttes stroket som medlem.

§ 5. Generalforsamling

Ordinær generalforsamling avholdes årlig innen utgangen av mai.

Generalforsamlingen innkalles av styret med minst 14 dagers varsel.

Ekstraordinær generalforsamling kan innkalles av styret med en måneds varsel.

Ordinær generalforsamling skal godkjenne:

- Styrets beretning for foregående år
- Styrets reviderte regnskap for foregående år
- Styrets forslag til kontingent for kommende år

Styrets forslag til budsjett fremlegges til orientering.

Forslag fra medlemmer om saker som ønskes behandlet på generalforsamlingen må være innlevert til styret innen 1. februar.

Ordinær generalforsamling skal velge

- Leder og styremedlemmer etter innstilling av valgkomiteen
- Revisor og stedfortredende revisor etter innstilling av valgkomiteen
- Valgkomite på to medlemmer etter innstilling av styret

Valget gjelder for to år. Det tilstrebtes kontinuitet i styret. Gjenvalg kan finne sted. Revisor og stedfortredende revisor velges hvert år.

Medlemmer i henhold til § 2.1 og § 2.2 har i generalforsamlingen stemmerett med en stemme hver.

§ 6. Tilknytning til andre organisasjoner

Norsk Farmasihistorisk Selskap kan være medlem av andre faglige eller farmasihistoriske sammenslutninger.

Vedtak om dette gjøres i generalforsamling med alminnelig flertall.

§ 7. Endringer av statutter

Endringer i disse statutter legges fram av styret for generalforsamling og må der vedtas med 2/3 flertall.

§ 8. Opplosning av Selskapet

Opplosning av Norsk Farmasihistorisk Selskap må vedtas med 3/4 flertall på ordinær generalforsamling.

Eventuelle aktiva tilfaller Norsk Farmasøytisk Selskap.

Cygnus

Innholdsfortegnelse

1997–2014

Hefte 1 – oktober 1997

- Red.: CYGNUS, en norsk farmasihistorisk skriftserie (side 7)
A. Jermstad: Kort oversikt over farmasiens historie (side 9)
A. Bærheim Svendsen: Professor Axel Jermstad 1880–1980, et hundreårsminne (side 19)
K. Backe-Hansen: Henrik Ibsen i norsk farmasihistorie (side 21)
A. Sæteren: Kirkenes apotek under annen verdenskrig (side 29)
P.R.Kruse: Apotekerpriserne i 1500- og 1600-tallet (side 35)
K.Zalai: Die Entwicklung der Pharmaziegeschichte als Wissenschaft in Ungarn (side 43)
Norsk Farmasihistorisk Selskap (side 49)
Norsk Farmasihistorisk Museum (side 51)

Hefte 2 – oktober 1998

- Red.: CYGNUS, en norsk farmasihistorisk skriftserie (side 7)
K. Backe-Hansen: Farmakopekommisjonen 100 år (side 9)
A. Bærheim Svendsen og J. Karlsen: Den nye studieordnings frukter (side 31)
R. Bjerke Paulsen: Nycomed fra «industriapotek» til internasjonalt legemiddelfirma (side 45)

Hefte 3 – oktober 1999

- B. Johannessen: Norsk Farmaceutisk Selskap gjennom 75 år (sidene 1–56)

Hefte 4 – mai 2000

- A.O. Pedersen: Svaneapoteket i Hamar – 150 år (side 7)
R. Ødegaard: Apoteket og byen (side 9)
S. Bratberg: Apotekets emblem (side 23)
S. Bratberg: Agneta Werner – flaskeskylle og rengjører gjennom 40 år (side 24)
A.O.Faller: Laborantliv (side 26)
S. Bratberg: Visitasjonsprotokollen 1852–1982 (side 29)
S. Bratberg: Et stabilt personale – til kundens fordel (side 32)
S. Bratberg: Hamar-apotekene i samarbeid med kommunehelsetjenesten (side 35)
A.O.Pedersen: Nye muligheter i nytt tusenår (side 37)
Kilder (side 38)

Hefte 5 – oktober 2000

- Red.: Cygnus, en norsk farmasihistorisk skriftserie (side 7)

- E. Wickstrøm: Giftinformasjonssentralen (GIS) (side 9)
R. Klevstrand: Helge Thomassen Offerdahl (1855–1938) – Apoteker og pionér på fettherdingsområdet (side 21)
H.T. Offerdahl: Korte erindringer fra en svunnen tid – Fra min disippeltid på Lærdalsørens apotek (side 27)
A. Bærheim Svendsen: Liber compositionum variorum siv Dispensatorium manuall in laboratorio Nidrosi 1812 (side 39)

Hefte 6 – oktober 2001

- S. G. Dahl: Othar Holmboe – plakattegner, ordfører og apoteker (side 7)
B. Johannessen: Peder Farup – vår første professor i farmasøytsk kjemi (side 15)
B. Johannessen: Norsk farmasi i forbudstiden (side 27)

Hefte 7 – oktober 2002

- Red.: Forord (side 6)
F.B.Rakli: Fra animalsk lever til vitamin B12 (side 7)
H. Hjorth Tønnesen: Medisinkister, hus- og reiseapotek (side 20)

Hefte 8 – mai 2003

- R. Klevstrand: From Apothek to Drugstore Norwegian Immigrant Pharmacists in the United States of America (sidene 5–45)

Hefte 9 – oktober 2003

- Red.: Forord (side 6)
J. Karlsen: Middelalderresepten (Middelalderens reseptsamlinger) (side 7)
A. Bærheim Svendsen: Liber Compositionum variorum, Del II (side 38)

Hefte 10 – oktober 2004

- Red.: Forord (side 6)
H. Hjorth Tønnesen: Medisinkister, hus- og reiseapotek 2. Nansens medisinskrin fra Grønlands-ekspedisjonen (1888) (side 7)
A. Bærheim Svendsen: Blaafarveværkets medisinforsyning 1835–36 (side 23)
J. Karlsen: Moskus, Zibet, Castoreum og Ambra. Animalske droger i det gamle apotek (side 39)

Hefte 11 – oktober 2005

- Red.: Forord (side 6)
B. Johannessen: Ellen Gleditsch – farmasøy og radiokjemiker (side 7)
K.-E. Andersen: «Krepseøyme» (Oculus Cranci) som legemiddel (side 18)
J. Karlsen og A. Raal: Rigabalsam og lignende produkter (side 25)

Hefte 12 – oktober 2006

- Red.: Forord (side 6)
A. Gombos: Visitasjonsprotokollen fra Strømsø apotek i Drammen 1863–1874 (side 7)
R. Klevstrand: Leger som apotekinnehavere (side 21)
K.-E. Andersen: Et fag i tiden. Farmasøytske tidsbilder 1905–2005 (side 26)

Hefte 13 – oktober 2007

Red.: Forord (side 6)

H. Andersgaard: «He always remained a pharmacist».

A statement from 1942 by the Hungarian author

Sándor Márai (1900–1989) on Henrik Ibsen (side 7)

H. Moe Tørisen: Felleskatalogen – 50 år i legemiddelinformasjonens tjeneste (side 17)

B. Johannesen: «Bidevind. Ragnar Mørks liv og virke» av Unni Mørk. Bokanmeldelse (side 33)

Cygnus – en norsk farmasihistorisk skriftserie 1997–2007.

Innholdsfortegnelse (side 38)

Hefte 14 – oktober 2008

Red.: Forord (side 6)

Ragna Kure, Leif-Victor Oppedal og Lill Monrad: Veske- og steriliseringssentralen, Ullevål sykehus (side 7)

Rolf Klevstrand: Male Fern extract – an old drug and its replacement (side 16)

Yngve Torud: Kjøp og salg av norske apotekbevillinger i 1936 og 2001 (side 20)

Cygnus – en norsk farmasihistorisk skriftserie 1997–2007
Innholdsfortegnelse (side 26)

Hefte 15 – oktober 2009

Red.: Forord (side 4)

Kjell-Erik Andersen:

Flora Danica – mer enn et servise (side 5)

Kjell-Erik Andersen, Trygve Fjeldstad og

Hanne Hjorth Tønnesen: Det står farmasøyter bak!
– Kjente produkter med rot i farmasien (side 16)

Yngve Torud: Norske farmasøyter og vitenskapelig aktivitet på 1800-tallet (side 23)

Kjell-Erik Andersen, Mathis Gundersveen og

Rolf Klevstrand: Eksamenskandidatene høsten 1892
– hvor ble de av? (side 31)

Gunvor Solheim: Et gryende helsevesen på
70 grader nord (side 43)

Hefte 16 – oktober 2010

Red.: Forord (side 4)

Yngve Torud: Farmasøyters holdninger under krigen 1940–45, og oppgjøret etter krigens slutt (side 5)

Holger Moe Tørisen: Farmasoytisk industri i krigsårene 1940–45 (side 14)

Bjørn Johannesen: Farmasi i krisetider. Litt om forsyningen av legemidler i krigsårene 1940–45 (side 23)

Gunvor Solheim: Tvangutskrivning til apotektjeneste i årene 1942–50 (side 28)

Rolf Klevstrand: Farmasøyter i Øst-Finmark under krigsperioden 1941–45 (side 40)

Hege Ekeli og Berit Smestad Paulsen:

Livet på Blindern – sett fra tidsskriftet Veneficus (side 46)

Johannes Rink: En vise om holdninger (side 56)

Hefte 17 – oktober 2010

Reseptarene – en ressurs i 50 år

Om utdanning, yrkesrolle og profesjon

Forord (side 5)

Profesjon og etikk

Profesjon, etikk og politikk v/Per Nortvedt (side 7)

Historikken

Historikken frem til 1960

v/Nina Eitrem Haavie (side 17)

Utdanningsene

Rolf Klevstrand – reseptarutdanningsens første rektor

v/Nina Eitrem Haavie og Trygve Fjeldstad (side 24)

Oddbjørn Solli – rektor og fagperson

v/Nina Eitrem Haavie (side 27)

Pionertiden: De første . . .

v/Nina Eitrem Haavie (side 30)

Reseptarutdanningen:

Skolen og høgskolen. Veien mot et profesjonsuniversitet v/Nina Eitrem Haavie (side 36)

De siste 10 årene: Det store spranget

v/Anne Aasness Marthinsen, Grethe Sørgaard, Camilla Foss, Cecilie Landmark, Anne Tangen (side 50)

Farmasieventyret i Namsos

v/Tor Brenne og Elisabeth Moen Rørvik (side 59)

Etter- og videreutdanning

Reseptarenes etterutdanning

v/Lisbeth Trelnes og Nina Eitrem Haavie (side 65)

Videreutdanningen det ikke ble noe av

v/Turid Eftang (side 69)

Andre videreutdanningstilbud v/Lisbeth Trelnes (side 71)

Yrkesrollen

Reseptarstudenters refleksjoner over yrkesrollen (side 73)

Reseptarfarmasøyt – endringer i yrkesrollen

v/Solveig Bohmer Strøm (side 77)

Anny Lien – en skrankepioner

v/Trygve Fjeldstad og Nina Eitrem Haavie (side 86)

Reseptar og «Årets farmasøyt»: Pionerer og rollemodeller v/Nina Eitrem Haavie og Trygve Fjeldstad (side 92)

Reseptarer og apotekbevilling – et tilbakevendende tema v/Kari Bremer (side 96)

Karrieremuligheter i apotek

v/Solveig Bohmer Strøm og Nina Eitrem Haavie (side 99)

Arbeidsplasser utenom apotek

v/Nina Eitrem Haavie (side 102)

Fagpolitikk

Apoteket i helsetjenesten – tilbakeblikk på eit utvalsarbeid v/Herdis Holvik (side 103)

Fagpolitisk virksomhet – en mulighet for påvirkning v/Hans Magne Solberg og Brit Palnir Nagelgaard (side 105)

Fra hundeklubb og Kvinnefronten til leder av

Norges Farmaceutiske Forening

v/Trygve Fjeldstad (side 109)

Reseptar Tove Ytterbø – leder av NFF i 2010

v/Trygve Fjeldstad og Nina Eitrem Haavie (side 113)

Profesjonsinteresser og profesjonskamp

Studentopprøret mot reseptarutdanningen

v/Per Flatberg (side 117)

En yrkesgruppe under angrep

v/Trygve Fjeldstad (side 120)

Hefte 18 – oktober 2011

Red.: Forord (side 4)

Jan Karlsen og Gunvor Solheim:

Tolkning av en resept fra 1795 (side 5)

Yngve Torud: Kvinners inntog og overtakelse av norsk farmasi (side 12)

Marit Aandahl: Registreringsavdelingen i Nycomed Imaging – perioden 1987–1997 (side 19)
Brede Andreassen, Per Oscar Bremer, Birt Solveig Farstad, Dag-Erik Heggli og Nils Kaltenborn: Utviklingen av radiofarmasien i Norge (side 28)
Trygve Fjeldstad: Kunstreriske farmasøyter – farmasøyter i kunsten (side 50)
Jan Karlsen: Bergensk brystbalsam – en «hostesaft» med gammel historie (side 59)

Hefte 19 – november 2012

Red.: Forord (side 3)
Harald Skei: Norsk farmasøyt i internasjonal tjeneste
Seksdagerskrig i Gaza og legemiddeldistribusjon i Botswana (side 5)
Medlemsinfo (NFHS) (side 28)

Hefte 20 – desember 2013

Red.: Forord (side 2)
Jan Karlsen: En dag i Vatikanets bibliotek (Biblioteca Apostolica Vaticana)
Starten på et prosjekt – Farmasøytske notiser 30 (side 3)
Yngve Torud: Historien om historien
Internasjonal og norsk farmasihistorie
Foredrag Norsk Farmasihistorisk Selskaps vårmøte 14. mai 2013 (side 12)
Gunvor Solheim: Den 41. Internasjonale kongress i farmasihistorie
Paris 10.–14. september 2013 (side 17)
Medlemsinfo (NFHS) (side 20)

Hefte 21 – november 2014

Red.: Forord (side 2)
Bjarne Thune: «De Materia Medica» av Pedanius Dioskorides. Kan desse 2000 år gamle tekstane framleis ha noko fornuftig å fortelja oss? (side 3)
Yngve Torud: Enoteca Svanen (side 21)
Medlemsinfo (NFHS) (side 25)

SPESIALUTGAVER:

April 1998

Apoteket Sfinxen 1928–1998, ved Aslaug Gombos
Apoteket Sfinxen 70 år (side 5)
Majorstuen (side 6)
Opprettelsen (side 8)
Sfinxen – et eksotisk navn på et apotek (side 10)
Apotekene i Oslo inntil 1928 (side 11)
Aptekere ved Apoteket Sfinxen (side 12)
Apoteket Sfinxen – Virksomhet i 70 år (side 15)
Kilder (side 25)

Oktober 1998

Holtung as – en moderne legemiddelgrossist, ved Yngve Torud
Forord (side 4)
Y. Torud: Engroshandel og statsmonopol (side 5)
P. Oppegaard: Holtung as – fra opprinnelsen til oppstart av legemiddeldistribusjon (side 12)
J.T.Nysæter: Holtung as som legemiddelgrossist (side 19)

Mai 2001

Urtehagen ved Apotekmuseet, Norsk Folkemuseum, Bygdøy, Oslo,
ved B. Smestad Paulsen, H. Hjorth Tønnesen og
B.E. Fjeldsgaard
(sidene 1–43)

Mai 2002

The Herbal Garden, Museum of Pharmacy, The Norwegian Folk Museum, Bygdøy, Oslo (translation)
(sidene 1–42)